

35. Jakobson L. I. (2000). Gosudarstvennyj sektor jekonomiki: jekonomicheskaja teorija i politika: ucheb. dlja vuzov [Public sector of the economy: economic theory and politics: studies for universities]. Moscow: GUVShJe. 367 s.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Козарезенко Людмила Володимирівна, доктор економічних наук, професор кафедри фінансів, Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна
e-mail: ljudmila.kozarezenko@gmail.com
Scopus: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=36069310500>
Researcher ID: <http://www.researcherid.com/rid/C-4531-2018>
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1349-680>

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Козарезенко Людмила Владимировна, доктор экономических наук, профессор кафедры финансов, Киевский национальный торгово-экономический университет, г. Киев, Украина.
e-mail: ljudmila.kozarezenko@gmail.com

DATA ABOUT AUTHOR

Liudmyla Kozarezenko, D.Sc., Professor,
Kyiv National University of Trade and Economics, Ukraine
e-mail: ljudmila.kozarezenko@gmail.com

УДК 330.3:347.7

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2019-40-54-64>

ПОТЕНЦІАЛ СФЕРИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ УКРАЇНИ: СТАН ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

Семененко О. Г.

Предмет дослідження. Рівень економіки будь-якої країни залежить від її науково-технічного, інноваційного потенціалу. Він визначає місце країни у світовій економіці, конкурентоспроможність галузей та підприємств. Одним із важливих чинників інноваційного зростання економіки країни є розвиток сфери інтелектуальної власності. Предметом дослідження є аналіз основних показників національної системи інтелектуальної власності України та вивчення основних тенденцій її розвитку.

Метою статті є вивчення економічних, ринкових, правових аспектів функціонування сфери інтелектуальної власності, що формують її потенціал, розроблення та наукове обґрунтування напрямів розвитку національної системи інтелектуальної власності України.

Методологія дослідження. Застосовано системний підхід та методології економічного, статистичного, економіко-математичного аналізу для вивчення тенденцій основних факторів, що впливають на потенціал та розвиток системи інтелектуальної власності України.

Результати роботи. В статті розглянуто динаміку основних показників функціонування сфери інтелектуальної власності, рейтинги країни в міжнародній системі захисту прав інтелектуальної власності. Визначено, що ефективність такої системи залежить від багатьох чинників, основним з яких є: відповідність нормативно-правової бази; розвиток інфраструктури національної й міжнародної систем правової охорони інтелектуальної власності; ефективність підготовки та підвищення кваліфікації фахівців; рівень фінансового забезпечення її діяльності.

Область застосування результатів дослідження основних тенденцій світового та національного ринку інновацій та національної системи інтелектуальної власності дозволить більш точно коригувати напрями та стратегію розвитку сфери та визначити найбільш проблемні питання для зближення вітчизняного законодавства до положень угоди про асоціацію з Європейським союзом.

Висновки. Ефективна структура захисту прав інтелектуальної власності становить міцний фундамент інноваційної моделі розвитку України, її модернізації і глобальної конкурентоспроможності. Проведене дослідження виявило з одного боку, значний потенціал зростання в сфері інтелектуальної власності, з іншого, недостатній рівень досягнень, у порівнянні з провідними країнами світу. Ключові стримуючі фактори для розвитку інновацій в Україні - політичне і бізнес середовище, а також слабка інфраструктура ринку інновацій та творчої праці. Преп'являються наступні напрямки стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності України: наукове і технологічне розвиток суспільства; імплементація європейських стандартів у сфері інтелектуальної власності з національним законодавством; усунення та систематизація наявних протиріч. Результати проведеного дослідження свідчать, що проблема використання потенціалу інтелектуального капіталу у формуванні інноваційної моделі розвитку має значний науковий інтерес і вимагає подальшого дослідження.

Ключові слова: інтелектуальна власність, потенціал, розвиток, правова система захисту, тенденції.

ПОТЕНЦИАЛ СФЕРЫ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ УКРАИНЫ: СОСТОЯНИЕ И НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ

Семененко Е. Г.

Предмет исследования. Уровень экономики любой страны зависит от ее научно-технического, инновационного потенциала. Он определяет место страны в мировой экономике, конкурентоспособность отраслей и предприятий. Одним из важных факторов инновационного роста экономики страны является развитие сферы интеллектуальной собственности. Предметом исследования является анализ основных показателей национальной системы интеллектуальной собственности Украины и изучение основных тенденции ее развития.

Целью статьи является изучение экономических, рыночных, правовых аспектов функционирования сферы интеллектуальной собственности которые формируют ее потенциал, разработка и научное обоснование направлений развития национальной системы интеллектуальной собственности Украины.

Методология исследования. Применен системный подход и методологии экономического, статистического, экономико-математического анализа для изучения тенденций основных факторов, влияющих на потенциал и развитие системы интеллектуальной собственности Украины.

Результаты работы. В статье рассмотрена динамика основных показателей функционирования сферы интеллектуальной собственности, рейтинги страны в международной системе защиты прав интеллектуальной собственности. Определено, что эффективность такой системы зависит от многих факторов, основным из которых являются: соответствие нормативно-правовой базы; развитие инфраструктуры национальной и международной систем правовой охраны интеллектуальной собственности; эффективность подготовки и повышения квалификации специалистов; уровень финансового обеспечения ее деятельности.

Область применения результатов исследования основных тенденций мирового, национального рынка инноваций и национальной системы интеллектуальной собственности позволит более точно корректировать направления и стратегию развития сферы и так же определить наиболее проблемные вопросы для сближения отечественного законодательства с положениями соглашения об ассоциации с Европейским союзом.

Выводы. Эффективная структура защиты прав интеллектуальной собственности составляет прочный фундамент инновационной модели развития Украины, ее модернизации и глобальной конкурентоспособности. Проведенное исследование выявило с одной стороны значительный потенциал роста в сфере интеллектуальной собственности, с другой, недостаточный уровень достижений, по сравнению с ведущими странами мира. Ключевые сдерживающие факторы для развития инноваций в Украине - политическое и бизнес среда, а также слабая инфраструктура рынка инноваций и творческого труда. Предлагаются следующие направления стратегии развития сферы интеллектуальной собственности Украины: научное и технологическое развитие общества; имплементация европейских стандартов в сфере интеллектуальной собственности с национальным законодательством; устранения и систематизация имеющихся противоречий. Результаты проведенного исследования свидетельствуют, что проблема использования потенциала интеллектуального капитала в формировании инновационной модели развития имеет значительный научный интерес и требует дальнейшего исследования.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, потенциал, развитие, правовая система защиты, тенденции.

POTENTIAL OF THE SPHERE OF INTELLECTUAL PROPERTY OF UKRAINE: CONDITION AND DIRECTIONS OF DEVELOPMENT

Semenenko O. G.

The subject of the research. The level of the economy of any country depends on its scientific, technical, innovative potential. It determines the country's place in the global economy, the competitiveness of industries and enterprises. One of the important factors of innovative growth of the country's economy is the development of the field of intellectual property. The subject of the research is the analysis of the main indicators of the national intellectual property system of Ukraine and the study of the main trends of its development.

The purpose of the article is to study the economic, market, legal aspects of the functioning of the field of intellectual property that form its potential, development and scientific substantiation of the directions of development of the national intellectual property system of Ukraine.

The methodology of the work. A systematic approach and methodologies of economic, statistical, economic and mathematical analysis are used to study the trends of the main factors influencing the potential and development of the intellectual property system of Ukraine.

The results of the work. The article describes the dynamics of the main indicators of the functioning of the intellectual property sphere, the country's ratings in the international system for the protection of intellectual property rights. It has been determined that the effectiveness of such a system depends on many factors, the

main of which are: compliance of the regulatory framework; development of the infrastructure of national and international systems of intellectual property legal protection; effectiveness of training and advanced training of specialists; level of financial support for its activities.

The field of application of the results of the study of the main trends in the global, national innovation market and the national intellectual property system will allow for a more accurate adjustment of the direction and strategy of the development of the sphere and also identify the most problematic issues to bring the domestic legislation closer to the provisions of the association agreement with the European Union.

Conclusions. An effective structure for the protection of intellectual property rights is a solid foundation for the innovative development model of Ukraine, its modernization and global competitiveness. The study revealed, on the one hand, a significant growth potential in the field of intellectual property, on the other hand, an insufficient level of growth compared with the leading countries of the world. The key constraints for the development of innovation in Ukraine are the political and business environment, as well as the weak infrastructure of the market for innovation and creative work. The following are the next areas of development strategy for the field of intellectual property of Ukraine: the scientific and technological development of society; the implementation of European standards in the field of intellectual property with national legislation; elimination and systematization of existing contradictions. The results of the study indicate that the problem of using the potential of intellectual capital in the formation of an innovative development model has considerable scientific interest and requires further research.

Keywords: intellectual property, potential, development, legal protection system, trends.

JEL Classification: O31, O34, K11, C22

Постановка проблеми. Під сферою інтелектуальної власності ми розуміємо середовище, в якому здійснюється сукупність різноманітних видів творчої, інтелектуальної діяльності людини, що охоплюють різні сфери економічного та суспільного життя, унаслідок чого створюються об'єкти інтелектуальної власності, права на які охороняються чинним законодавством і за своєю природою є нематеріальними. Вивчення потенціалу сфери інтелектуальної власності дозволяє стратегічно спрямувати матеріальні та соціальні ресурси країни на підвищенні конкурентоздатності інноваційного розвитку та правової захищеності об'єктів сфери.

Аналіз досліджень та публікацій. Аналіз наявних наукових публікацій, аналітичних досліджень з вивчення специфіки, напрямів розвитку та вдосконалення системи захисту прав інтелектуальної власності зокрема: Г. Андрощука, В. Дроб'язка, Ю. Капіци, А. Українець, С. Ступак, О. Штефан, А. Горнісевич, О. Теньової, І. Костенко, І. Берчій, М. Шенкаренко, О. Кадетової, Н. Бочарової та інших, показує, що в науці не існує єдиної, науково обґрунтованої і підкріпленої практикою точки зору стосовно економіки та потенціалу сфери інтелектуальної власності. Тому залишається актуальною і недостатньо вирішеною проблема визначення найвагоміших складових інтелектуального потенціалу та умов забезпечення розвитку сфери інтелектуальної власності.

Метою статті є вивчення економічних, ринкових, правових аспектів функціонування сфери інтелектуальної власності, що формують потенціал, вивчення та наукове обґрунтування стратегічних напрямів розвитку національної системи інтелектуальної власності України.

Виклад основного матеріалу. Інтелектуальна власність – це володіння ексклюзивним правом, яке визначає виключення або обмеження доступу, передачі, контролю та відповідальності щодо об'єкта інтелектуальної власності. Об'єктом інтелектуальної власності називають новітні технології, а загалом до об'єктів належать наукові відкриття, винаходи, виробничий, управлінський, або інший досвід, ноу-хау, дослідні зразки апаратури, часток, техніки, техн. документація, способи виробництва.

Розглядаючи потенціал системи інтелектуальної власності України ми дослідимо тенденції та стан розвитку об'єктів інтелектуальної власності, що включають: 1) титули промислової власності (патенти та винаходи, свідоцтва на корисні моделі, свідоцтва на товарні знаки, фірмові найменування); 2) авторські права (наукові публікації, дисертації, монографії, літературно-драматичні, сценарні та інші твори, твори архітектури, фотографічні твори, програми для ЕОМ); 3) ноу-хау [11] та стан та перспективи системи захисту прав інтелектуальної власності.

Україна має значний потенціал зростання у сфері інтелектуальної власності (Табл.1) [10].

У 2018 році міжнародний індекс прав власності України (110) збільшився на 0,858 до 4,282, зайнявши 23-є місце в регіоні Центральної і Східної Європи і Центральної Азії і 110-е в світі. Всесвітній банк класифікує Україну як країну з рівнем доходу нижче середнього. Юридичний і політичний субіндекс України збільшився на 0,208 до 2,685 з оцінками 2,246 в незалежності суддів, 3,469 у верховенстві закону, 1,706 в політичній стабільності і 3,318 в боротьбі з корупцією. Субіндекс прав на фізичну власність в Україні збільшився на 2,348 до 5,726 з оцінками 3,804 в сприйнятті захисту прав власності, 9,406 в реєстрації власності і 3,968 в полегшенні доступу до кредитів.

Субіндекс прав інтелектуальної власності в Україні збільшився на 0,017 до 4,436 з оцінками 3,759 в сприйнятті захисту інтелектуальної власності, 7,75 у захисті патентів і 1,8 в захисті авторських прав [сайт Всесвітнього банку].

Проаналізувавши позиції України в міжнародних рейтингах, що стосуються сфери інтелектуальної власності можна спостерігати наступні тенденції: [1, 2]

Найкращі результати щодо індексу прав інтелектуальної власності у 2017-2018 роках показують Країни Західної Європи. У верхній десятці місць також Сінгапур і Канада. Україна знаходиться на 110-ій позиції серед 125 країн, а її індекс прав інтелектуальної власності становить 4,3.

Таблиця 1. Деякі міжнародні рейтингові позиції у 2018 році [1, 2, 10]

Країни	міжнародний індекс прав власності					глобальний інноваційний індекс				міжнародний індекс верховенства права	
	Місце країни за індексом ЗПІВ	Загальний	Юридичний	Фізичний	Інтелектуальний	Місце країни за індексом ГП	Глобальний інноваційний індекс	Коефіцієнт ефективності інновацій	Інноваційний субіндекс	Місце країни за індексом верховенства права	Індекс верховенства права (0-1)
Фінляндія	(1)	8,7	8,8	8,4	8,8	(7)	59,6	0,76	67,9	(3)	0,87
Швеція	(6)	8,4	8,5	8,3	8,3	(3)	63,1	0,91	69,2	(4)	0,86
Сінгапур	(5)	8,4	8,4	8,7	8,1	(5)	59,8	0,82	74,2	(12)	0,8
Швейцарія	(3)	8,6	8,7	8,4	8,7	(1)	68,4	0,96	69,7	(2)	0,88
Норвегія	(4)	8,5	8,8	8,5	8,8	(19)	52,6	0,9	64,2	(1)	0,89
Японія	(11)	8,2	7,8	8,3	8,5	(13)	55	0,68	65,4	(14)	0,79
США	(14)	8,1	7,4	8,3	8,7	(6)	59,8	0,76	67,8	(19)	0,73
Естонія	(24)	7,2	7,3	7,6	6,7	(24)	50,5	0,82	55,6	(13)	0,8
Угорщина	(46)	6,1	5,4	6,2	6,7	(33)	44,9	0,84	48,9	(50)	0,55
Польща	(47)	6,1	5,7	6,5	6,1	(39)	41,7	0,69	49,3	(26)	0,67
Китай	(52)	5,9	4,7	7,1	5,9	(17)	53,1	0,92	55,1	(77)	0,5
Україна	(110)	4,3	2,7	5,7	4,4	(43)	38,5	0,9	40,5	(72)	0,5

Розглянувши глобальний інноваційний індекс можна відзначити більш вагомі досягнення, крім країн Західної Європи, показники США та Сінгапуру. Україна за цим рейтингом має найкращі позиції, особливо по субіндексу ефективності інновацій (43 місце з 125).

Дослідники відмічають, що ключові стримуючі фактори для розвитку інновацій в Україні є політичне і бізнес середовище, а також слабка інфраструктура ринку інновацій та творчої праці [6]. Середній індекс верховенства права нашої країни у 2018 році дорівнює 0,5, що є низьким показником, але на такому ж рівні знаходиться система захисту прав власності Угорщини та Китаю. На основі даних табл. 1 нами побудовано багатокутник конкурентоспроможності сфери інтелектуальної власності різних країн світу, на основі розглянути вище показників (див. рис. 1).

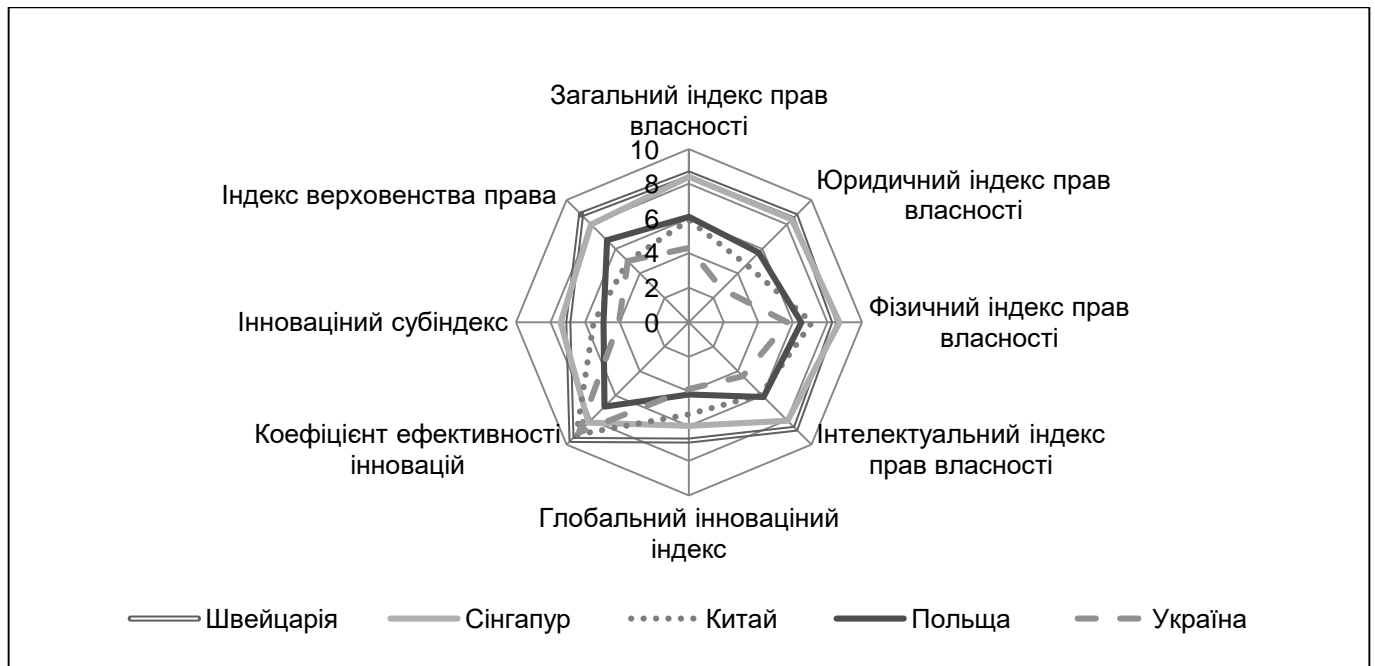

Рисунок 1. Багатокутники конкурентоспроможності сфери інтелектуальної власності [1, 10].

Він демонструє слабе конкурентне поле України у порівнянні із іншими країнами Східної Європи та світу. Щоб продемонструвати, хто є ключові гравці на ринку інтелектуальної власності, необхідно розглянути основні показники сфери інтелектуальної власності, які наведені у таблиці 2.

Таблиця 2. Показники ринку інтелектуальної власності провідних країн світу у 2017-2018 роках [2, 5, 10]

Країни	Рейтинг інноваційної діяльності	Кількість патентів	Кількість корисних моделей	Кількість торгових марок	Кількість промислових зразків	Рівень технологічного розвитку	Рівень бізнес культури	Доля науковців у науково-дослідних роботах; (на 1 млн. населення)	Валові витрати на НДДКР GERD: Валові витрати на НДДКР (% ВВП) 2015
Фінляндія	22	12624	21674	157771	22641	16	14	681677	2,93
Швеція	15	23395	44751	338720	46887	5	6	702188	3,28
Сінгапур	22	6950	4084	53993	4690	14	18	665850	2,20
Швейцарія	14	44424	158549	486871	162862	2	1	448107	2,97
Норвегія	12	5946	7560	75645	8142	11	12	591560	1,93
Японія	3	460660	113951	767433	138389	15	3	523072	3,49
США	2	524835	330139	1650723	353707	6	2	423199	2,80
Естонія	73	285	6097	37036	6365	20	45	318919	1,48
Угорщина	45	1257	6424	64770	7341	36	83	256884	1,39
Польща	17	6120	121411	318037	121411	47	57	213910	1,01
Китай	1	1306019	610817	6381512	857753	73	33	117658	2,09
Україна	25	2791	5771	66335	10713	81	90	100600	0,62

Число патентних заявок, поданих мешканцями Сполучених Штатів є істотно більшим, у порівнянні з іншими країнами і дорівнює приблизно 524 тис. Японія стає провідною країною, з огляду на кількість мешканців, які бажають запатентувати свої винаходи (46 тис.), але з іншого боку, Китай демонструє значне зростання патентної активності.

Кількість патентів у лідерів інноваційної діяльності Китаю у 2018 році порівняно з 2017 роком збільшилася з 3125100 до 1306019 (на 3,2%). Кількість корисних моделей в цих країнах навпаки зменшилася у 2018 році порівняно з 2017 роком в середньому на 0,2-0,5%. Кількість торгових марок в цей період Китаю збільшилася з 3697731 до 5739823 (на 55%) В США цей показник збільшився з 545279 до 613921 (на 12,6%) [2, 9].

Японія, Фінляндія і США є лідерами за таким показником, як науково-технічні витрати у відсотках від ВВП; для цих країн він становить близько 3%. В Україні відсоток ВВП, витрачений на науково-дослідницькі роботи, протягом останніх десяти років залишається стабільно низьким і становить менше 1% [2, 5, 9].

Для аналізу потенціалу сфери інтелектуальної власності України проаналізуємо основні показники діяльності по надходженню заявок з 2014 по 2018 роки по об'єктам промислової власності [9].

Протягом 2018 року спостерігалось зростання активності в поданні заявок на об'єкти промислової власності порівняно з 2017 роком. Кількість заявок на корисні моделі збільшилася на 2,2%, на промислові зразки – на 31,7%, на знаки для товарів і послуг за національною процедурою – на 4,8%. Кількість заявок на винаходи та кількість заявок на знаки для товарів і послуг за міжнародною процедурою практично не змінилася (+ 1,1% та + 0,5% відповідно) (табл. 3).

Таблиця 3. Показники надходження заявок по об'єктах промислової власності (ОПВ) з 2014 – 2018 років [9].

Об'єкти промислової власності	2014	2015	2016	2017	2018	2018 у % до 2017
Усього надійшло	32 812	33 559	37 344	38 823	40 642	104,7
Винаходи	3 586	3 254	2 996	2 896	2 929	101,1
Корисні моделі	7 104	6 166	7 010	6 650	6 797	102,2
Промислові зразки	2 051	1 418	1 655	1 788	2 355	131,7
Знаки для товарів і послуг за національною процедурою	20 067	22 718	25 683	27 487	28 558	103,9
Знаки для товарів і послуг за міжнародною процедурою	13 889	16 980	21 619	21 828	22 868	104,8
Знаки для товарів і послуг за міжнародною процедурою	6 178	5 738	4 064	5 659	5 690	100,5

Станом на 1.01.2019 року до державних реєстрів внесено 547892 охоронні документи, у тому числі: 123121 патент на винаходи; 130953 патенти на корисні моделі; 38310 патентів на промислові зразки; 252346 свідоцтв на знаки для товарів і послуг; 13 свідоцтв на топографії ІМС; 3115 кваліфікованих зазначень походження товарів; 34 свідоцтва на право використання зареєстрованих кваліфікованих зазначень походження товарів.

Впродовж періоду з 2014 до 2018 року Україна мала стійке зростання числа зареєстрованих товарних знаків – їх зараз у 15 разів більше, ніж було у 1996 році і в 1,4 рази більше ніж у 2014 році, (абсолютний приріст з 20067 у 2014 році до 28558 у 2018), число промислових зразків за 5 років зросло в 1,14 рази (з 2051 в 2014 до 2355 у 2018 році), число патентів з 2014 до 2018 року зросло на 23%.

Суттєва динаміка спостерігалася у 2018 році порівняно з 2017 роком. Протягом зазначеного періоду подано 7158 заявок з використанням системи електронного подання, у тому числі 405 заявок на винаходи, 314 – на корисні моделі та 6113 – на знаки для товарів і послуг, 326 – на промислові зразки, що становить понад 17,6% від загальної кількості поданих заявок (проти 13,5% за 9 місяців 2017 року).

Частка заявок на винаходи в загальній кількості заявок на ОПВ складала 8,4% (проти 8,7% за 9 місяців 2017 року), на корисні моделі – 19,5% (проти 20,1%), на знаки для товарів і послуг (без урахування міжнародних заявок) – 65,4% (проти 65,8%), на промислові зразки – 6,7% (проти 5,4%).

Проаналізувавши дані нами було побудовано прогноз основних показників діяльності по надходженню заявок з 2018 по 2022 роки (Рис. 2).

За оптимізаційним прогнозом середньорічний приріст усіх заявок на промислові зразки складе 4% на рік. Заявки на товарні знаки в середньому можуть зрости на 6% щорічно.

Аналіз динаміки заявок на винаходи з 2017 по 2018 роки по країнах показав, що частка заявок від іноземних заявників у загальній кількості заявок на винаходи зросла на +1,4% і становила 45,9%. За процедурою РСТ надійшло майже 86% заявок. Лідерами серед іноземних країн протягом 9 місяців цього року були заявники США (361 заявка, –3,7%), Німеччини (201 заявка, +28,0%), Швейцарії (155 заявок, +12,3%), Великої Британії (66 заявок, +11,9%), Нідерландів (50 заявок, +31,6%), Франції (48 заявок, +23,8%), Люксембургу (44 заявки, +25,7%), Японії (42 заявки, –8,7%). Кількість заявок від заявників з Китаю зросла на 63% (31 заявка проти 19), Швеції – на 71% (24 заявки проти 14). При цьому кількість заявок від заявників Російської Федерації та Бельгії зменшилася (29 та 27 заявок відповідно проти 44 та 43). Практично не змінилася кількість заявок від заявників з Італії (37 заявок), Данії (33 заявки) та Австрії (22 заявки) [9].

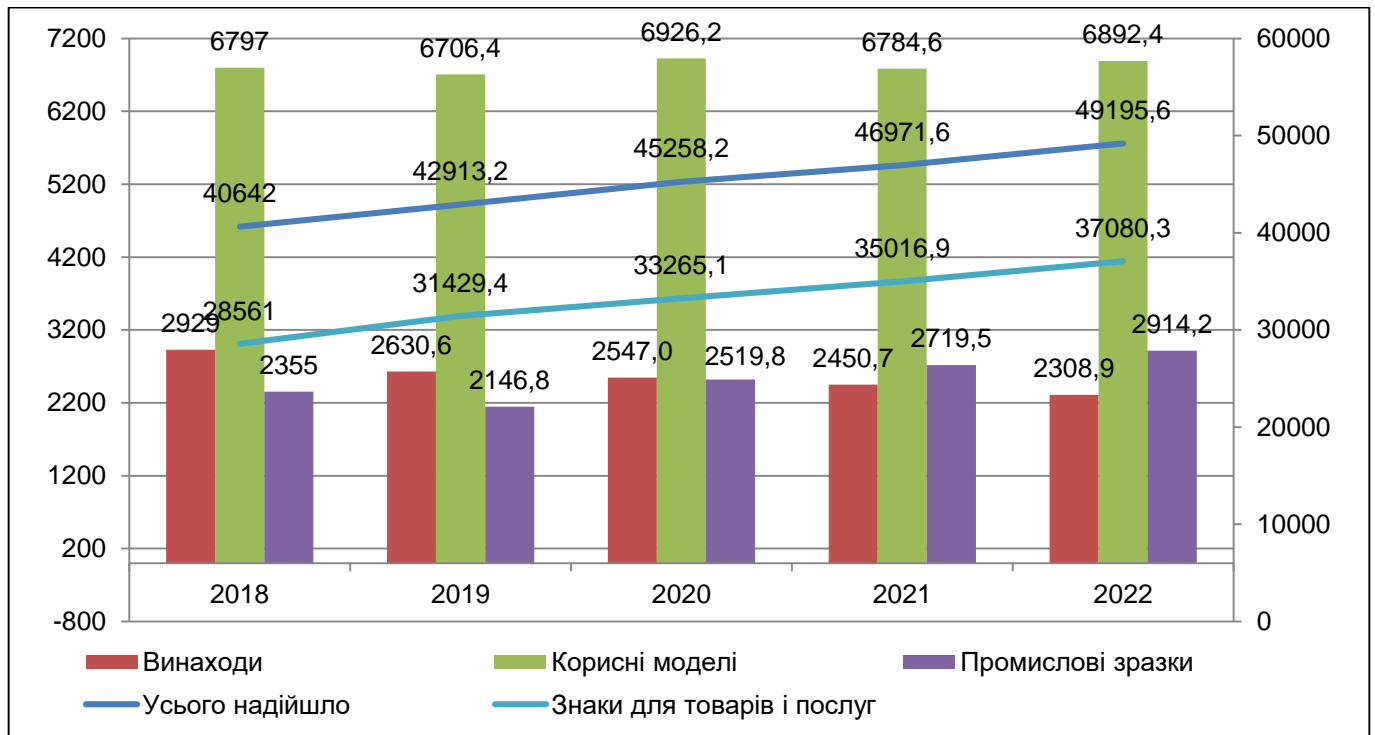

Рисунок 2. Прогноз надходження заявок на ОПВ за 2018 – 2022 роки.

Протягом зазначеного періоду лідируючі позиції займали такі відомі компанії, як Bayer AG (Німеччина) – 55 заявок (+53%), Basf SE (Німеччина) – 44 заявки (+83%), швейцарська корпорація Philip Morris Products S.A. (42 заявки), ArcelorMittal (Люксембург) – 29 заявок (+53%), F. Hoffmann-La Roche AG (Швейцарія) – 26 заявок (у 2 рази), British American Tobacco (Велика Британія) – 24 заявки (збільшилася у 2,4 рази).

Аналіз тенденцій патентування за технічними напрямками свідчить, що найбільша кількість класифікованих заявок від національних заявників належить до напрямів «Медицина» (113 заявок, або 9,9%), «Інші спеціальні машини» (101 заявка, або 8,8%), «Вимірювання» (86 заявок, або 7,5%), «Лікарські препарати» та «Будівництво» (по 70 заявок, або 6,1%), «Харчова хімія» (69 заявок, або 6,0%), «Двигуни, насоси, турбіни» (59 заявок, або 5,2%).

Аналіз розподілу заявок на винаходи від іноземних заявників за технічними напрямками за 9 місяців цього року свідчить, що до напрямку «Лікарські препарати» належить 17,3% класифікованих заявок (221), «Біотехнологія» – 11,9%, або 152 заявки, «Органічна тонка хімія» – 10,0% (128 заявок), «Хімічна сировина» – 8,5% (109 заявок). Зросла активність за напрямками «Інші споживчі товари» (6,2%, або 79 заявок), «Інші спеціальні машини» (4,9%, або 63 заявки) та «Маніпулювання, транспортування, вантажні операції» (4,4%, або 56 заявок), які за кількістю заявок обійшли напрям «Матеріали, металургія» (4,1%, або 52 заявки) [9].

Якщо по промислових патентах та інноваціях динаміка має суттєві покращення то в цілому, то аналіз ринку інтелектуальної власності України по всіх напрямках за 10 років, (з 2008 по 2017 рр.) демонструє негативну динаміку (Табл. 4).

Кількість діючих патентів знизилася на 11,9%. Число заявок на корисні моделі також знижувалося на 4,8%. Співвідношення реєстрацій до поданих заявок дозволяє стверджувати, що істотний відсоток патентних заявок успішно реєструється. Так у 2008 році було зареєстровано 79% заявок, а у 2018 вже 90,2%. Видача патентів здебільшого стосується резидентів: їх відсоткова частка коливається в межах 80-83%. Слід зазначити, що число патентів за грантами значно (на 44,3%) знизилася.

Таблиця 4. Показники інтелектуальної власності України за 2007-2017 роки за даними Всесвітньої організації прав власності [2, 10, 12]

Роки	Патенти				Товарні знаки		Промислові зразки		Заявки оформлені в рамках системи ВОИС		
	Усього *	Діючі	Гранти	Корисні моделі	Усього	Зареєстровані	Усього	Зареєстровані	РСТ	Мадрид	Гаага
2008	3409	26928	2726	9699	47907	37664	759	687	98	188	6
2009	2868	24654	2906	9384	31442	35163	3010	3113	79	187	3
2010	3038	24622	2385	10924	3705	32678	3144	2655	106	262	6
2011	3318	24771	2149	10669	40472	31643	4220	2953	139	333	7
2012	3069	25275	1854	10434	41161	32744	4225	3366	120	313	4
2013	3499	26033	2017	10464	45789	29943	8692	4851	152	516	6
2014	2990	26183	2067	9571	39474	29194	6155	4863	147	432	17
2015	2879	25737	1868	8793	49772	28947	7559	7918	139	401	16
2016	2743	24760	1634	9724	58365	31602	13377	12949	162	409	28
2017	2791	23705	1523	9234	66335	40050	10913	10833	141	388	27
Темп зростання/спадання 2017 до 2018 року, %	-18,13	-11,97	-44,13	-4,79	38,47	6,33	262,56	247,99	43,8	106,38	350

За останні десять років число заявок на товарні знаки постійно коливалося, проте відсоток реєстрацій постійно зростає (на приблизно 8%). У 2008-2018 роках на ринку авторських прав спостерігалася стабільне зростання на рівні 30%. Все ж, у порівнянні з іншими країнами Центральної та Східної Європи, залишається дуже малим саме обсяг українських патентів, поданих згідно різних систем – РСТ, Мадридської та Гаазької.

Окрім питання реєстрації патентів України на підставі міжнародних процедур, питання аналізу кількості патентів у обраному патентному сімействі є дуже важливим для розуміння інноваційної зрілості країн та їхнього розвитку у сфері інтелектуальної власності. Ретельно проаналізувавши число патентів, зареєстрованих українських патентів у країнах Європи, США, Азії за період 2008-2018 роки, ми змогли зробити такий висновок: ринок інтелектуальної власності в Україні лише розвивається, - це підтверджується вкрай невеликою кількістю наших патентів за кордоном (наприклад, у порівнянні з іншими країнами Центральної та Східної Європи, за останні 15 років в Сполучених Штатах відповідне число патентів коливалося від 14 до 25) [6, 11].

Перехід економіки на шлях інноваційного розвитку потребує посилення регулюючої ролі держави в сфері охорони прав інтелектуальної власності. Ефективність системи інтелектуальної власності та захисту інтелектуальних продуктів залежить від:

- досконалості нормативно-правової бази;
- сформованої інфраструктури національної й міжнародної систем правової охорони інтелектуальної власності,
- ефективності підготовки та підвищення кваліфікації фахівців;
- інформаційного забезпечення її діяльності [3].

Так, за даними Держстату, у 2017 році продукція сектору інформаційних технологій склала більше 3% ВВП, а сукупний дохід галузі – більше 3,5 млрд. доларів США, що співставно з обсягами продукції високотехнологічного сектору [6]. Всі ця статистика напряму пов'язана зі динамікою заявок на патенти з основних високотехнологічних напрямів що за останні 10 років скоротилася майже на 40% (Рис. 3).

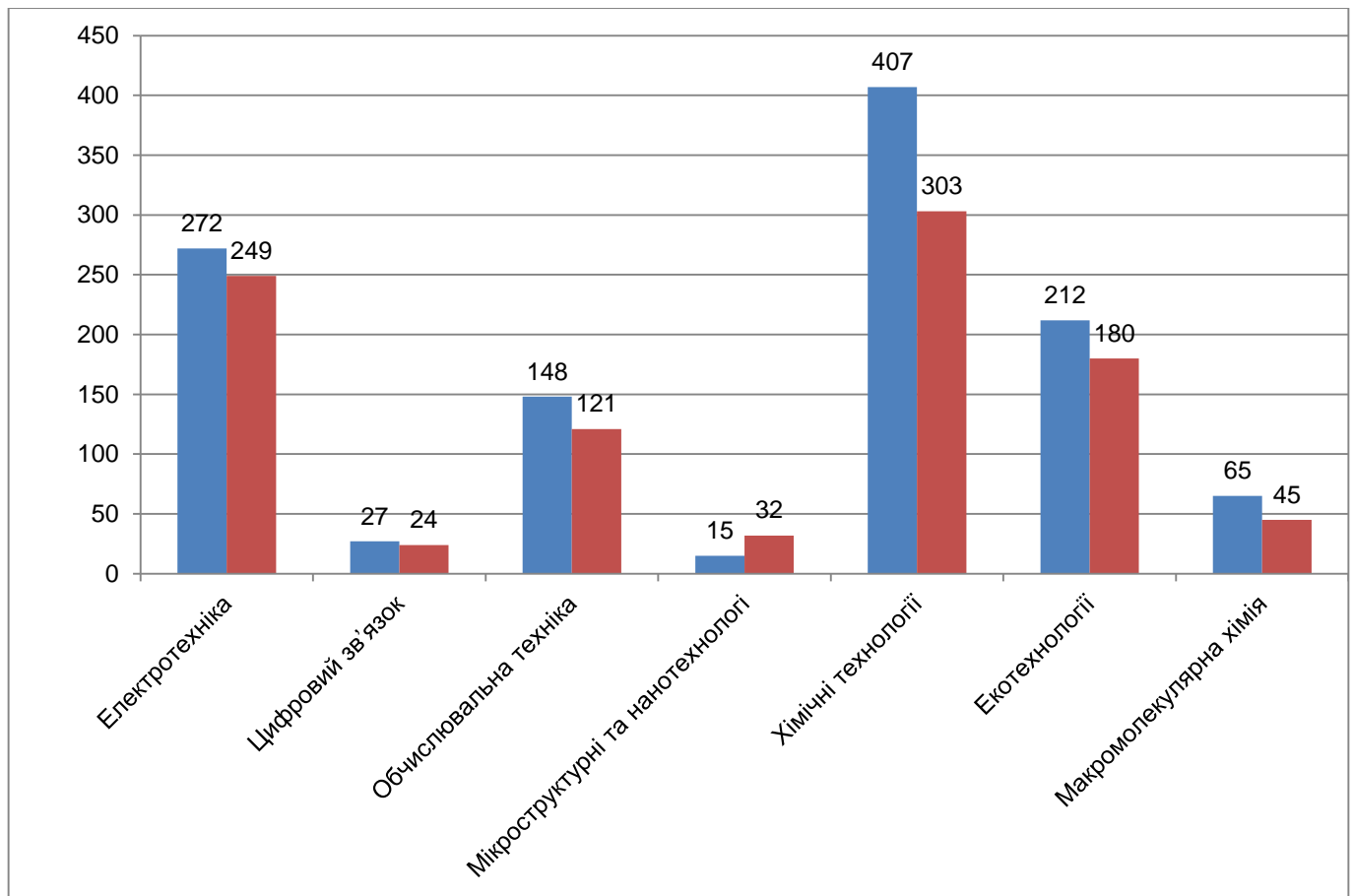

Рисунок 3. Динаміка кількості заявок на корисні моделі за окремими технічними напрямками (національні заявники) (у 2010 та 2017 роках [5].

Слід зазначити, що оскільки процес створення нових технічних рішень на рівні винаходу тісно пов'язаний із науково-технічною діяльністю, ефективність та потенціал винахідництва значною мірою залежить від обсягів фінансування науки і чисельності спеціалістів, які безпосередньо залучені до виконання наукових досліджень і розробок. Отже, однією з причин негативних тенденцій у сфері охорони промислової власності і є недостатнє фінансування наукових досліджень і розробок, які є основною рушійною силою інновацій.

Таблиця 5. Частка витрат ВВП на фінансування продуктів інтелектуальної власності у 2010-2016 рр. (%) [15]

Роки	Продукти інтелектуальної власності	У тому числі		
		Наукові дослідження та розробки	комп'ютерне програмне забезпечення та бази даних	Розважальні програми й оригінали літературних і художніх творів
2010	5	3	1,6	0,4
2011	4,2	2,4	1,5	0,3
2012	4	2,6	1,3	0,1
2013	3,5	2	1,4	0,1
2014	4	2,5	1,5	0,0002
2015	3,7	1,7	1,8	0,1
2016	3,1	1,2	1,7	0,1
2017	3,2	1,2	1,8	0,1

Валове нагромадження основного капіталу в розрізі видів не фінансових активів (у фактичних цінах) з 2010 по 2011 роки суттєво зменшилося з 5% до 3,2%. Частка витрат на наукові дослідження та розробки з 2010 по 2017 роки зменшилося на 1,8% (у фактичних цінах), витрати на не промислові продукти інтелектуальної власності зменшилося з 627 млн. грн. у 2010 році до 509 млн. грн. у 2017 році.

За даними Державної служби статистики України, питома вага витрат на виконання наукових і науково-технічних робіт у ВВП (наукоємність ВВП) в Україні постійно зменшується (з 0,99% у 2005 році до 0,62% у 2015 році, 0,45% у 2017 році). У той час як у країнах СС-28 цей показник становив у 2017 році 2,03% проти 1,74% у 2005 році. а одним з цільових завдань стратегії Європа 2020 є збільшення наукоємності ВВП до 3% [15].

Постійно зменшується і кількість дослідників (з 85,2 тис. осіб у 2005 році до 53,8 тис. осіб у 2015 році), у 2017 році ця кількість зросла до 59,4 тис. осіб. У країнах ЄС протягом останніх років навпаки спостерігається тенденція зростання, так, у 2018 році кількість дослідників становила 1755,9 тис. осіб, що на 13% більше, ніж у 2009 році.

У 2017 р. частка виконавців наукових досліджень і розробок (дослідників, техніків і допоміжного персоналу) у загальній кількості зайнятого населення становила 0,58% (у тому числі дослідників – 0,37%). За даними Євростату цей показник 2015 році в країнах ЄС-28 становив: у Фінляндії (3,21% і 2,35%), Австрії (3,10% і 1,92%) та Швеції (2,97% і 2,33%); найнижчою – у Румунії (0,53% і 0,33%), Кіпрі (0,83% і 0,61%), Польщі (1,0% і 0,75%) та Болгарії (1,0% і 0,65%) [6, 15].

Такі негативні тенденції свідчать про низьку ефективність державної політики у напрямку створення передумов для структурної перебудови економіки на основі докорінного технологічного оновлення.

На думку правознавців [4] право інтелектуальної власності доцільно розглядати як пріоритетну сферу адаптації цивільного законодавства України до законодавства ЄС. Реформа сфери інтелектуальної власності в Україні в цілому розглядається через призму європейської правової доктрини інтелектуальної власності. Найбільш повно права інтелектуальної власності виписано в Угоді про асоціацію України з ЄС, що оцінюється як позитивний фактор. Відповідно, національні органи виконавчої влади та судові органи повинні розглядати Угоду як акт прямої дії та застосовувати у порядку, передбаченому Конституцією України, Законом України «Про міжнародні договори» та Цивільним кодексом України в частині регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності.

До факторів що безпосередньо впливають на збільшення потенціалу системи інтелектуальної власності можна віднести:

- інституційна підтримка (суди, консультаційні центри, доступність необхідної інформації та засобів її обміну і т.д.). В країні не існує патентного суду, і всі такі справи розглядаються у судах загальної юрисдикції, адміністративних або економічних судах, а отже існує нагальна потреба мати ефективну спеціалізовану юрисдикцію.

- наявність висококваліфікованих і досвідчених фахівців у сфері захисту прав інтелектуальної власності (маються на увазі компетентні судді та юристи, а також спеціальну систему подальшої освіти / фахової підготовки спеціалістів у сфері захисту прав інтелектуальної власності);

- сучасна економічна ситуація в країні. Цей показник бере до уваги слабо розвинений ринок інтелектуальної власності в Україні, низький рівень інноваційної діяльності, існуючу корупцію, а також загальну недовіру усього населення до діючого уряду.

- інноваційна цивілізованість суспільства (включаючи такі негативні явища, як високий рівень піратства програмного забезпечення у країні та відсутність соціальної реклами, націленої на підвищення рівня обізнаності щодо важливості втілення ЗПІВ);

- вплив глобалізації та макроекономічного середовища (включаючи такі складові, як еміграція наукових та творчих працівників, складні умови на місцях для дослідників і винахідників та кращі можливості праці, створені для них за кордоном) [11].

На розвиток системи законодавства у сфері інтелектуальної власності в Україні в поточному періоді впливають такі чинники, як [4].

- науковий та технологічний розвиток суспільства, що породжує появу нових об'єктів права інтелектуальної власності, а також примушує шукати новий баланс між суспільними інтересами та природними правами людини й виключними майновими правами інтелектуальної власності, покладеними в основу монополій;

- необхідність швидкої імплементації європейських стандартів у сфері інтелектуальної власності до національного законодавства;

- включення до національного законодавства у сфері інтелектуальної власності відповідних правових приписів, що містяться в Угоді про асоціацію України з ЄС, з метою усунення наявних колізій;

- необхідність систематизації законодавства у сфері інтелектуальної власності з метою узгодження понятійного апарату, притаманного цій галузі законодавства, з іншим національним законодавством України, а також узгодження в межах власної ієрархічної побудови [4, с.105].

Тісна взаємодія з міжнародними партнерами галузі ІВ – ВОІВ, Європейським патентним відомством, а також провідними патентними відомствами світу – для впровадження кращих сучасних практик та забезпечення світових стандартів обслуговування заявників є ключовою для національного закладу експертизи заявок на об'єкти промислової власності (ОПВ). У рамках міжнародного співробітництва в галузі ІВ у 2018 році фахівці Укрпатенту взяли участь у значній кількості міжнародних заходів, головним з яких було засідання Генеральної Асамблеї Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) (тривало з 24 вересня по 2 жовтня 2018 року, м. Женева), де окрім іншого, представниками Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та ВОІВ був підписаний Меморандум про взаєморозуміння й альтернативне вирішення спорів у сфері ІВ [9, с.2].

У цілому, вступ для України у повну силу Угоди про асоціацію з ЄС є системоутворюючим фактором в її політичному курсі, спрямованому на євроінтеграцію, а також істотним стимулом економічного розвитку, зокрема у напрямі розбудови інноваційного суспільства, цифрової економіки, заснованих на інтелектуальній власності [4, с.105].

Висновки. Україну часто розглядають як одну з ключових країн в Європі з точки зору гарантування та дотримання прав інтелектуальної власності. Економічний потенціал інтелектуальної власності виявляється завдяки оцінці розміру ринку інтелектуальної власності, кількості найнятих працівників, а також завдяки оцінюванню структури зовнішньої торгівлі України, особливо щодо частки високотехнологічних товарів у загальному об'ємі експорту та імпорту. За період з 2010 по 2017 роки в Україні відбувається поступова деградація інноваційного потенціалу: за даними Держстату, кількість дослідників в Україні стрімко скорочується (зі 133744 осіб у 2010 році до 59392 у 2017 році), наукоємність ВВП 3 (витрати на дослідження та розробки за всіма джерелами у відсотках до ВВП) у 2017 р. становила лише 0,45%, динаміка кількості підприємств, що займаються інноваціями, негативна (у 2017 році відбулося скорочення кількості підприємств промисловості, що провадили інноваційну діяльність, на 9% порівняно з 2016 р. до 16,2% всіх промислових підприємств), хоча окремі приклади інноваційного підприємництва та високих технологій, що успішно розвиваються, у нашій економіці існують. Інвестиції у нематеріальні активи протягом останніх п'ятнадцяти років становили близько 2-4% усіх капітальних інвестицій, а частка видів діяльності, що відносяться до високотехнологічних та середньо високотехнологічних, в обсязі реалізованої промислової продукції у 2017 році становила 11,3% [6]. Але в середньому частка України в світовому експорті високотехнологічної продукції залишається практично на нульовому рівні і складає 0,1%. Серед сильних сторін країни варто відзначити такі показники, як створення знань й результати наукових досліджень, витрати на комп'ютерне програмне забезпечення у відсотках ВВП, збільшення кількості заявок та прийнятих патентів на об'єкти промислової власності, в середньому на 3% щорічно. Першочерговим завданням в правовому аспекті збільшення потенціалу системи інтелектуальної власності полягає в: зближенні вітчизняного законодавства до положень Угоди про асоціацію; у розбудові інституційної моделі здійснення правової охорони інтелектуальної власності; інституційне оновлення цієї системи, а також завершення судової реформи у цій сфері. Сформульовані в статті висновки і пропозиції можуть використовуватися для подальших науково-теоретичних та прикладних досліджень.

Список використаних джерел

1. *Global Innovation Index 2018 Energizing the World with Innovation*. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2017-report#> (дата звернення 5.02.2019)
2. *How Strong Intellectual Property Rights Protection Would Bolster Ukraine's Future*. URL: <https://photos.state.gov/libraries/ukraine/895/pdf/ipr-kneu-ukr.pdf> (дата звернення 1.02.2019)
3. Базилевич В. Д., Ільїн В. В. Інтелектуальна власність: креативи метафізичного пошуку: монографія; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ : Знання, 2008. 687 с
4. Кадетова О. В. Угода про асоціацію України з Європейським Союзом в системі джерел права інтелектуальної власності: цивільно-правовий аспект. дис. ... к. юр. наук (д-ра філософії): 12.00.03. Університет Короля Данила, Івано-Франківськ, 2018. 280 с.
5. *Наукова та інноваційна діяльність України. Статистичний збірник*. Київ : «ДСУ», 2018. 178 с.
6. *Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року: проект. Неофіційний текст від 29.08.2014*. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT1009.html (дата звернення 4.02.2019)
7. *Потенціал інтелектуальної власності*. Веб-сайт. URL: http://allref.com.ua/uk/skachaty/Potencial_intelektual-noyi_vlasnosti_v_innovaciyniyni_modeli_rozvitku?page=1 (дата звернення 4.02.2019)
8. *Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України* / за ред. Ю. М. Капіці: кол. Авторів: Ю. М. Капіца, С. К. Ступак, В. П. Вороб'єв. Київ : Вид. Дім «Слово», 2006. 1104 с.
9. *Промислова власність у цифрах. Показники діяльності Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності»*. Київ : ДП «УІВ», 2018. 43 с.
10. Профіль країн. Сайт ВОПВ. URL: <https://www.wipo.int/directory/en/> (дата звернення 1.02.2019).
11. Система захисту прав інтелектуальної власності та її вплив на українську економіку. Посольство США. 2013. URL: <http://vnz.org.ua> (дата звернення 28.01.2019)
12. Статистика профілю країни. Україна. Сайт ВОПВ. URL: www.wipo.int/ipstats/en/statistics/country_profile/profile.jsp?code=UA (дата звернення 1.02.2019)
13. Українець А., Шиян П., Олійничук С. Інтелектуальний капітал – передумова економічної незалежності України. URL: <http://www.ukrspirt.com/items/view/39>. (дата звернення 11.02.2019)
14. Шенкаренко М. Основні показники діяльності у сфері ПВ у I кварталі 2017 року. Інтелектуальна власність. 2017. № 4. С. 4-9.
15. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 7.02.2019).

References

1. *Global Innovation Index 2018 Energizing the World with Innovation*. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2017-report#>.
2. *How Strong Intellectual Property Rights Protection Would Bolster Ukraine's Future*. URL: <https://photos.state.gov/libraries/ukraine/895/pdf/ipr-kneu-ukr.pdf>

3. Bazylevych, V. D., Ilin, V. V. (2008). *Intelektualna vlasnist: kreatyvy metafizychnoho poshuku: monohrafiia* [Intellectual property: the creatures of metaphysical search: monograph]; Kyivskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. Kyiv : Znannia. 687 s
4. Kadietova, O. V. (2018). *Uhoda pro asotsiatsiiu Ukrainy z Yevropeiskym Soiuzom v systemi dzherel prava intelektualnoi vlasnosti: tsyvilno-pravovyi aspekt* [Agreement on the association of Ukraine with the European Union in the system of sources of intellectual property rights: the civil law aspect] dys. ... k. yur. nauk (d-ra filosofii): 12.00.03. Universytet Korolia Danyla, Ivano-Frankivsk, 280 s.
5. *Naukova ta innovatsiina diialnist Ukrainy* [Scientific and innovative activity of Ukraine]. Statystychnyi zbirnyk. Kyiv : «DSU». 178 s.
6. *Natsionalna stratehiia rozvytku sfery intelektualnoi vlasnosti v Ukraini na period do 2020 roku: proekt* [National strategy for the development of the intellectual property in Ukraine until 2020: project]. Neofytsiinyi tekst vid 29.08.2014. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT1009.html
7. *Potentsial intelektualnoi vlasnosti* [Intellectual Property Potential]. Veb-sait. URL: http://allref.com.ua/uk/skachaty/Potencial_intelektual-noyi_vlasnosti_v_innovaciyniiy_modeli_rozvitku?page=1
8. Kapitsa, Yu. M, Stupak, S. K. & Vorobev, V. P. (2006). *Pravo intelektualnoi vlasnosti Yevropeiskoho Soiuzu ta zakonodavstvo Ukrainy* [Intellectual property rights of the European Union and legislation of Ukraine]. Kyiv : Vyd. Dim «Slovo»«. 1104 s.
9. *Promyslova vlasnist u tsyfrakh* [Industrial property in numbers]. Pokaznyky diialnosti Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy ta Derzhavnoho pidpriemstva «Ukrainskyi instytut intelektualnoi vlasnosti». Kyiv : DP «UIIV», 2018. 43 s.
10. *Profil krain* [Profile of countries]. Sait VOPV. URL: <https://www.wipo.int/directory/en/>
11. *Systema zakhystu prav intelektualnoi vlasnosti ta yii vplyv na ukrainsku ekonomiku* [Intellectual property rights protection system and its impact on the Ukrainian economy]. Posolstvo SShA. 2013. URL: <http://vnz.org.ua>
12. *Statystyka profilu krainy* [Country profile statistics]. Ukraina. Sait VOPV. URL: www.wipo.int/ipstats/en/statistics/country_profile/profile.jsp?code=UA
13. *Ukrainets, A., Shyian, P. & Oliinichuk, S. Intelektualnyi kapital – peredumova ekonomichnoi nezalezhnosti Ukrainy* [Intellectual capital is a prerequisite for Ukraine's economic independence]. URL: <http://www.ukrspirt.com/items/view/39>.
14. *Shenkarenko, M. (2017). Osnovni pokaznyky diialnosti u sferi PV u I kvartali 2017 roku* [The main indicators of activity in the field of PV in the first quarter of 2017]. *Intelektualna vlasnist*, 4. 4-9.
15. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy* [State Statistics Service of Ukraine]. Ofitsiinyi sait. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

ДАНИ ПРО АВТОРА

Семененко Олена Газисівна, старший викладач кафедри економіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди», вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, 08401, Україна
e-mail: gazisovna@ukr.net
orcid.org. 0000-0002-1507-1624

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Семененко Елена Газисовна, старший преподаватель кафедры экономики ГВУЗ «Переяслав-Хмельницький ГПУ имени Григория Сковороды», ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницький, 08401, Украина
e-mail: gazisovna@ukr.net

INFORMATION ABOUT AUTHOR

Semenenko Elena, Senior Lecturer, Department of Economy
Pereiaslav-Khmelnyskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University
08401, Pereiaslav-Khmelnyskyi, Sukhomlynskogo Str., 30,
e-mail: gazisovna@ukr.net

УДК 334.027: 37.07

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2019-40-64-69>

БРЕНД ГОЛОСУ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ БРЕНДІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Студінська Г. Я.

Предметом дослідження є потенціал брендингу, як інструменту економічного розвитку об'єкту брендування, щодо його можливого застосування до нетрадиційних об'єктів. Метою дослідження є аналіз нового об'єкту брендування – «голосу» та визначення його ролі у просуванні національного бренду країни. Практичне впровадження результатів дослідження полягає в розширенні